

SZÉPIRODALOM.

Garay János' versei Pest, a szerző sajtja. Budán a magyar királyi egyetem' boltjával 1843.

A költészetben gyönyörködés legszebb sajátja az emberkebelnek s legbővebb forrása a szív' magasztos élvezetinek. E gyönyörködés élvezhető a költészetnek gyakorlása, vagy költeményeknek olvasása által; mindkettő egyaránt nemes, egyaránt boldogító; melyik nagyobb mértékben? ugy hiszem mondanom is alig kell, hogy az első.

Allításaimat igazolják a nemzet történetek szintegy mint a nemzetirodalmak. A hajdankor' ünnepeit zengemények dicsőítették; s a ki maga nem volt avatottja a gyakorlati költészetnek, legalább kedvelője, terjesztője s magasztalója iparkodott lenni. A költők magasbszerű lényeknek tekintettek, mert a természeti egyszerűségtől még messze nem tántorult nemzedékek igen élénken érzették, hogy keblök' szentségtitkainak megismerésére, s a mindenségben létező kellem és báj, erő és hatalom' csodálatára a költészet által buzdítottának s vezéreltetének leghathatósabbán. — De az egyszerűség kora, a természeti ösvényen fejlődés' időszaka elmúlt; a költészet iránti általános tisztelőt hidegülni, a szív' fogékonysága tompulni s a szemlélkedés elhatalmazni kezdett, míg végre oda jutánk, hogy a kort, melyben élünk, az érzelemfagyosság, a részvétlenség s anyagi érdekek utáni örökös hajhászat' keserű vádjával illetik, s panaszszózatot emelnek, hogy a nemzetek, s közöttük főkép a miénk, költőit becsülni és szeretni nem tudja. — E vádban sok igazság fekszik; mert valóban oda jutánk, hogy a költészetnek nemcsak virágkora nincs, de a valódi költészetnek még csak helyes fogalma is gyéren mutatkozik közöttünk, s hogy minél több a versfaragó és káprázatok' megtestesítője, vagy a korkivárat' érzéki divathatalmának rabszolgaillatömjénező költőncz, annál kevesebb az igazi költész, ki — mikép a műbölcsészet avatottja Kőrösey mondá Berzaenyi Dániel fölötti emlékbeszédekben, — „ki nemesített érzelmeket hordoz keblében, ki a természetre, az emberi szenvedelmekre vizsgáló tekintetet vete, ki a valóditetet magas szempontokból vévő föl, s dalát a szépnék és jónak s az örök dicsőségnek szentelő, hogy általa minden ifju kebel szent lángra gyúladjon.“ Illy szellem valóban kevés van. Becsüljük meg tehát azokat, kik a költőiség' e jellemvonásait magokban — habár egészen nem is, legalább nagy részt — központosítják, kik nem azért írnak, hogy a testi munkával foglalkozni nem szokott henyék' időhosszuságát rövidíteni, unalmát úzni, vagy külsőség után kapkodó vágyaikat újabb inger által tüzelni akarnák; becsüljük meg az ő műveiket, mert azokban a világ' minden viszontagságai ellen legbizonyosb vigaszt s szellemi gyámnokot találunk.

S im itt rövid érintéssel adám mindart, mit a költői hivatásról, s a költemények becséről mondanom kelle, részint, hogy e sorok olvasóit nem épen mindennapias tárgyak fölötti gondolkodásra bírjam, részint, hogy tájékozásul a főbb szempontokat kiüntessem, melyek költemények' bírálatánál eddig is szellemirányomul szolgáltak s ezentul is szolgálódnak.

Mielőtt azonban G. verseinek, műszabályok' s az épen érinteltem szempontok nyomán elvont ismertetését adnám, minden tekintetben szükségesnek látom a költőt szellemmunkásságának osztálya szerint jellemezni, főleg azok' kedvéért, kik sokat hallottak vagy olvastak ugyan arról, mikép nem jöhet az emberből — mi benne nincs; s mikép — szívhez szól a mi szívből jó; de a mondatok igazi jelentését érteni nem tudák. Mert bármily könnyűnek lássék is ennek magyarázása, a költészet' körében csak mélyebb vizsgálat után merészelhetni azt; nem kis földat lovén megtudni, megismerni: mi van az emberben? s mi jó a szívből?

Ha a költői szellemeket működésök szerint osztályozni akarjuk, egyik osztályt a teremtő, másikat gyűjtő osztálynak kell neveznünk. Nem lehetek hosszas a magyaráztatásban, azért a két osztály közti különbséget keitős hasonlat által akarom fölfoghatóvá tenni még a műbuvárlatokhoz kevesebb szokott elméknek is. A költői teremtő szellemosztály hasonlít a természetben rejlő őserőkhöz, melyek önkint (külfatás' eszközeles átbesztése nélkül) működnek, hasonlít a nagy teremtő kezeiből újdönke-rült földhöz, mely önérejelén fogva termé meg növényeit; a második, a gyűjtő osztály szerkezett, alakított erőkhöz hasonlít, melynek indító s mozgásban tartó erőre van szüksége, hogy működjek; — hasonlít a természetforradalom — vízőron — utáni földhöz, melybe el kell hintoni a növénymagot, ha akarjuk, hogy kopár ne maradjon; mert már e földben nincs az önmagából teremtés' őseréje. S e hasonlat által van kimutatva a mód, mi szerint ítélhessünk arról: mi van az emberben (mint költőben). De hasonlít még továbbá az első osztály az örökforrásokhoz, melyeknek természetét a physica' nyomán fogja tán olvasóm ismerni, s tudja, mikép azok nem eső, nem hó, nem kőd, szóval nem külső földfölötti nedvből, nem csatornaszerűleg táplálkoznak, hanem a természet' csodaműködése szerint öskutók, melyek a földgyomornak nem ismert özönéből buzogtatják kristályvizöket, s még akkor sem apadnának el, ha a földet évekig nem szálltani kőd, nem nedvesítne eső, nem borítaná hólepel; a második osztály ellenben hasonlít az időszaki forrásokhoz, melyek földfölötti nedvekkel táplálkozva szíják magokba, néha tán alig sejtethő hajszálcövekön, a víztömeget, mely időszakonkint nagyobb vagy kisebb mennyiségben csorgadoz elő, mely azonban gyakori elapadásnak is könnyen ki van téve. S im e második hasonlat által kimutatva a mód, mi szerint ítélhessünk arról, mi jó a szívből?

Az osztályozást, melyet én itt hasonlat által igyekeztem fölfoghatóvá tenni s megállapítani, a szakudósok alanyi (subjectiv) és tárgyi (objectiv) nével jelek, s ez utóbbinak elsőbbséget tulajdonítanak ama fölött; a konkrét vagy éretlen műbölcselkedők pedig amant még kárhoztatják is; mert nem jutottak annyira, hogy meg tudnák különböztetni az alanyiságot az egyediségétől (a subjectivitást az individualismustól) mely utóbbi nyavalyában szintanai objectivus költő sinbődik — ha nem több — mint a hány sub-

jectívus; amott az ész- vagyis képzelmi, imitt a szív- vagyis érzelmi fölfogás teheti a költőt egyediesé.

S íme, most az előttem fekvő szellemtermékek' minősége szerint nem kétkedem Garayt a költői szellemek' második osztályába, azaz objectívus, vagy ha jobban tetszik intuitívus — szemléleti — költőink' sorába helyezni. Az okok, mik ez ítéletmondásra bírtak, versei jellemzeteiből merítvők; s mindjárt kezdendő részletesebb ismertetésemből, az előzmények szerint, úgy hiszem elég meggyőzőleg fognak kitűnni.

A versek, idomuk s tárgyazatuk szerint külön osztályokba sorozvák, melyeknek elsejét a szorosan lyricumoknak lenni kellők teszik, e czímalatt: „dalok“; de ezeket egy „Vezérhang“ előzi meg, mintegy bevezetés gyanánt, hol igen ismert schilleri eszmerokonsággal zengi a költő, hogy benne sem aludt hajnalodó korának rózsás szép tavaszán a meleg érzelem, s hogy mit a lelkosedés, mit az érzelem dallania engedett (nem készített?) hő honhangzatokon (!) azt — mikép már annyian írák — a haza' oltárára? nem, a haza' ülőbe nyújtja. Kíváncs voltam, hogy kit istenek csendes életfolyammal s műtudományok' pazar kincseivel áldottak meg, a kornak — értem mindig saját nemzetünk' s nemzedékünk' korát — nagy nyereségül s utmutatásul a verseket egyenkint bonczkés alá venné, s azoknak jelességeit s fogatkozásait műtani szabályokkal s aesthetikai fölvilágosító nézetekkel párosulva megismertetné; e sorok' írója nem tartozik ama boldogok közé, kik édes otiumban idejökru! szabadon rendelkezhetnek; s így ama munkát már csak időszegénység miatt is mellőznöm kell; annyit mégis merészlök, hogy kezdeményem által a cselekvés' ösztönét, vagy velem egyetértőleg, vagy ellenem irányzottan, ifjúbán vagy aggbán fölbresszem! Nem követelek magamnak sem különös készütséget, sem csatlakozhatlanságot, csupán jószándékot és igazságszeretetet, mit eddigi részletesb bírálatomban is folyvást kitüntetni iparkodtam. S e két utóbbinak tudatában írom le föbb észrevételimet Garay' versgyűjteményéről, s az egésznek osztályozott részeiről.

A Dalok általában könnyűséggel, illott pongyolán, néhol gondatlanul dolgozvak; a kedélyes játszás teszi egyik elemüket; a nagyobb rész szemléleti fölbuzdulásnak szüleménye, s a költői tárgyilagosságnak az alanyiség fölötti túlnyomóságát kétségtelenul bizonyítja többi közt csak az is, hogy a dalok' rovatát tevő versekben a szemnek különféle epithetonok' kíséretében megdicsérese, magasztalása legalább harminczszor, az ajak-é a szácskáé legalább huszszor jön elő, nem levén melőve a hollóhajnak, selyomfürtnak, sugar' tórtetnek stb többszörös megemlése is. Ez egyébiránt a tárgyilagosságnak csak egyetlen oldala, melyhez határtalan sok járul a természet' nagy országából. Alanyiség csak gyéren mutatkozik verseiben; de ott, hol ez van, ellenállhatlan erővel ragadja meg a szívet, s érzeteti vele az örömet és bűt azon mértékben, mikép egyedi fogékonyság szerint az olvasó embertársai' öröme vagy bűja iránt részvétre olvasni képes. — Vissza kell magamat tartóztatnom egyes versek' idézetétől akár a tárgyilagosság' akár az alanyiség' részletes kimutatása végett; mert mind e lapok' köre, mind idom, rövidséget parancsol; s mert fölteszem, hogy az olvasó mindkettőre igen könnyen, ujmutatás nélkül is ráismer; mi egyébiránt az egyediséget illeti, melynek hibájába, a főnebbiek szerint tárgyilagok költő szintugy eshetek, mint alanyi,

— annak föltüntetése végett utalok többi közt a költőnek im e verseire: „Szorgalmas író”; „Szómadás”; „Költő királysága”; „Gazdag szegénység” stb. Örülök, ha ezen költeményeknek szorgalmas elemzésére buzdítás által, csak valamennyire eszközölhetném is azon fogalomzavarnak — leginkább fiatal költőink előtt — tisztábahozatalát, mely a költői alanyiságnak a költői egyediséggel azonosításából vagy fölcseréléséből eredt; mert egyenesen e tévedés oka, hogy találkozhatnak műértést követelők, kik az alanyiságot kárhoztatják, holott alanyiság nélkül nincs, nem is lehet szoros értelemben vett lyrai költészet!

(Vége következik.)

SZINLŐ.

Szépen foly ajkodon
A hűknek éneke,
Lantod' zendire
Gyúl a por' emberé.

•

Ki vélje, hogy szíved
Már széd mond, nem hiszi!
S feigyrául kebledet
Örök fagy őríti?!

PAJOR ISTVÁN.

